Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад үнэн

Бүгэдэ арадай сонин

1998 январиин 10

Үбэлэй үлүү дунда hарын 12 гарагай 7 СУББОТО № 4 (19845)

Газетын сэн хэлсээтэ

1921 оной декабрийн 21-hээ гарана

hАНАА БЭХИНХААР, hАБАТА БЭХИ

Л.В.Потапов Советскэ районоор ябаба

Президент Л.В.Потапов республикынгаа аймагуудаар hүүлэй үеэ улам эдэбхитэйгээр ябадаг болонхой гэжэ ажаглаhаар. Албата зонойнгоо, мүнөө нэйхидэл, амаргүй байдалда орошоод байhадань, ондоогоор аргашьегүй юм бээ. Тус тус нютаг, тус тус предприятиибүхэнэй эрхэ байдалhаа уламжалан, дээдын засаг ямар хэмжээнүүдые абанаб, саашадаа юу хэхэб гэжэ тоосохо хэрэгтэй. Тиигээдшье, ээлжээтэ hунгалтамнай оиртошонхой...

Мэнэ hая түгэсэшэhэн жэлэй декабрь hарада Л.В.Потапов түб хотын Жемчужнодорожно, Октябрьска районуудаар ябаа hэн. Шэнэ жэлэй гарамсаар гэхэ гү, али январийн 6-да, Рождествогой урдахи үдэр, республикын Президент Советскэ район соогуур ябаба. Тус районой томо промышленна хоер предприятиншэлэй завод үнэ хада зогсонхой, гэрэнэй хүршэ - "Электромашина" завод арайл голтойхон байна гэжэ мэдэнэбди.

Иимэ байдалда орohондоо тус заводуудай коллективүүд, тиihээ гаргаараа захиргаануудыньшье ехэ гэмтэй бэшэ. Бүхы боолто хүлиргэнүүдые гансата сабшажаргаhан демократуудыеньшье мүнөө болohон хойно зэмэлхэнь хэсүү. Юрэнхыдоо, мүнөөнэй упалга бол хамагые баалалта, заналтаар шиидхэжэ, промышленностиин "абаргануудые" хаа хаанагүй "hуулгажархиhан" социализмын гуримhаа эхитэй гэжэ республикын Президентын, Советскэ районоор ябахын үеэдэ ушаphан жэшээнүүд гэршэлээ.

Тохёолдоhон байдалай шалтагаануудые Президент мэнэ hая ойлгоо бэшэ юм бээ даа. Дэлгүүрэй эрхэ байдалда гигантнуудай дадахань тон хүшэр. Хотыминай урданай томо предприятинууд соohоо имагтал АО "Стальмост" (ЗММК) муу бэшэ байдалтай. Энэмнай Сибирьтэ, Алас-Дурнада хэрэгзэмжэhээ хэзээшье гарахагүй hүүргын хэрэгсэлнүүдые бүтээнэ гүб даа.

Харин мэнэ шэлэй заводой продукци шанараараашье, сэнгээрэ эшье дүтэ шадархи нютагуудай адли шэглэлтэй предприятинуудта хүрөнэгүй бшуу. Тиимэhээ л Л.В.Потапов Советскэ районоор ябахадаа, найн үрэ дүнгүудые харуулдаг хоёр предприятида хүрөө. Түрүүшынхинь - АТП "Центральное". Үлөөнэй 9.Е-да Президент тэндэ байха гэжэ мэдэбшье, нилээд бодэржэ олообди.

Энэ ушарые юундэ онсолнобши гэхэдэ, Сэлэнгын баруун бэзэ, Туламжын хүтэлэй наанахана, урдань хэнэй шье хуулаагүй байhан автопредприятида домуурэй эрхэ байдалда бадалгын талаар hайн дүй дүршэлтэй болонхой гэжэ Президентшье, сугтаа ябаhан зоншье абаhаар ойлгоо.

Урдань АТП "Центральное" "Агропромснаб" нэгэдэлэй изэлдэ ородог, голтүлэб hүзөөдэг шэглэлтэй байhан юм. Худоо ажахын hалбарида хубилалтануудай эхихэ, hүүлэдбэрилгын дээшээ орожо захалхада, тус АТП "Агропромснабhаа" амяарлажа, бэзэ даанхан АО болоо hэн. Шэнэ эрхэ байдалда ганса hүүзөөлгөөр холо ошогдохогүй байгаа.

Предприятиин директор В.В.Красников нэгэтэ албанай хэрэгээр Хитад ошоходоо, пластик мэшээгүүдые бүтээдэг предприятида орожо, хүдэлмэреэрнь hонирхоhон байна. Манайшье эндэ үйлэдбэрилөө hаа, болохо ха гэжэ бодоод, хитадуудтай хэлсээд үзэхэдэнь, хэрэгтэй оньhон түхеэрэлгэ, мүнөөршье туhалхабди гэжэ найдуулба. Уданшьегүй хитадууд 1 миллион доллар мүнгэ hомолжо, "Тон-синь" гэhэн хамтын предприяти байгуулагдаба. Удаан тэршэлжэ байнгүй, үйлэдбэриингоо баазын сүлөө байрануудсоо түхеэрэлгэнүүдые тодхожо, продукцияа бүтээжэ эхилээ hэн.

"hАНАА БЭХИНХААР, hАБАТА БЭХИ", - гэжэ минии нютаг - Сэлэнгэдэ хэлсэдэг. Тайлбарилбал, дэмы ехэ hанаа hанангүй, байhан hабаяа тон түрүүн бэлдэ гэhэн удхатай. hабата гэхэдэ, тус предприятиин бүтээдэг мэшээгүүд тухай хэлэнэб. Мүнөө эндэхи мэшээгүүд Ураалhаа Номгон далай хүрэтэр тарана. Мэшээглэхэ ууталха юумэтэй hэн хойноо байдалнай даншье муу бэшэ гээшэ бээ...

Абтаhан олзын 80 процент предприятидаа үлэнэ. 20 процентнь, гол түлэб, валютаар хитадуудта ошоно. Манайшье, хитадшье гала энэ байдалаар сэдьхэлээ хаханги. hаяын үеэдэ продукциимнай хэмжээн 20 миллиард (хуушан мүнгөөр) түхэригтэ хүрэхэ ёhотой гэжэ АТП-гэй директор В.В.Красников Президентые найдуулаа.

Авто-зообэри АТП-гэй олзын 6 процент үгэнэ. Гэбэшье автомашинануудехээр үсоороогүй, зохихо ёhоор хадагаламжада табяатай. Худоо ажахын hэргэхэдэ hүеэ дахин зөөжэ эхилнэ бээзбди гэжэ хүтэлбэрилэгшэдынь хэлэнэ.

Предприятинуудhаа гадна Президент шэлэй заводой тосхондохи туберкулёз үбшэнтэниие аргалдаг түбтэ хүроо. Хотодо, бүхы республикада хэрэгтэй тус түбэй барилга одоол түгэсэжэ байгаа юм байна. Нэгэдэхи кварталда поликлиникэ ашаглагдаха. Бүри hаяар эдеэ шанадаг блок бэлэн болохо. Энэ жэлэй түгэсэтэр хүүгэдэй блок, түбэй хамтын корпус тушаагдаха. Тодхогдохо түхеэрэлгэнүүдтэ мүнгэн дутуу үгтэнхэй. Энэ түбые дүүрэн хэмжээгээр ашаглалгада онсо анхарал хандуулхаб гэжэ Л.В.Потапов найдуулаа.

Батарейкын микрорайондо оршодог 9-дэхи hургуули хото соогоо эрхимүүдэй тоодо ородог гэжэ директор В.И.Модогоевой элидхэлhээ ойлгохоор байгаа. Тэрэ "хүүгэдэй саад - эхин hургуули - дунда hургуули - лицей - ВСГТУгай бэлэдхэлэй факультет" - иимэ табан шатаhаа бүридэнхэй. Хүндүүлхэй асуудалнуудынь бусад hургуулинуудтай адли: бүхы юумээр дуталдажа, хэдэн hараар салингаа абадаггүйшье hаа, бааphад багшанар нэрээ харадаг юм бээ, туйланал даа. hургуулидань баригдажа байhан залгалаа энэ жэлдэ гол түлэб бэлэн болохо юм ха, хүсэдшье бэшэ hаа, мүнгэн үгтэнхэй. 1936 ондо баригдаhан хуушан корпусые капитальнаар заhабарилгада 1,5 миллиард хэрэгтэй гэжэ директор тоолоно Л.В. Потапов багшанарай гуйлтада харюусан, мэрэй уялга дүүргэгшэ А.Г.Прейзнертэ хандажа, хахадаар компьютерна класс абахые дурадхаа.

Энэл Батарейкэ дээрэ хэдэн жэл соо баригдажа байhан ветерануудай комплексын нэгэдэхи ээлжээн - 96 байратай гэр ашаглагдаад, эдэ үдэрнүүдтэ түрүүшын зон орожо эхилхэнь. Түгэсхэлэйнь шатада "Улан-Удэтранстрой", "Дарханинвест", "Промстрой" гэhэн эмхинүүд хамhажа хүсөөгөө юм байна.

"Туяана" гэжэ оёдолой акционернэ бүлгэм дэлгүүрэй долгиндо нэшүүлэгдэбшье, Удэ голойхиhоо бүри эршэтэй урасхалда булагдашоогүй гэжэ ойлгохоор байгаа. Саашаа юунэй болохые мүнөөдөө хэлэхэнь хүшэр.

Зүгөөр "Туяанаhаа" холо бэшэ оршодог "Бурятхлебопродукт" гэhэн акционернэ бүлгэмэй саашанхи хараань яhала тодо. Урдань энэмнай хилээмэнэй продуктнуудай республиканска управлени гэжэ нэрлэгдэдэг hэн. Теэд "Бурятхлебопродукт" гэhэн нэрэhээ болон урданайнь директор Борис Балданович Цыденовhээ ондоо юуншье эндэ үлөөгүй. "Бурятхлебопродукт" нэгэдэлдэ ородог байhан хилээмэнэй заводуудай булта амяараа гаража ошоходо, Б.Б.Цыденов хоohон газарта 4 шэглэлтэй үйлэдбэри байгуулжа шадаа. Тоолобол, хилээмэ үйлэдбэрилгэ, пивэ үйлэдбэрилгэ, рознично наймааи, ниитын эдеэ хоол. Үйлэдбэриие наймаантай холбоhоной ашаар акционернэ бүлгэм үнгэрэгшэ жэлэй 10 hарын туршада 2 миллиард 66 миллион түхэригэй продукци худалдан, 3 пивбартай, худалдаа наймаанай 28 точкотой. Батарейкын шуурэр дээрэхи "У Бориса" (директорэй нэрэ) гэhэн гус АО-гой ресторанай тусхай кабина соо бидэнэр, журналистнууд, хоол барихадаа, эндэхи хангалгын хэр зэргэ болбосоронги гүйсэд байhаниие өөрыншөө хотоор мэдэрээбди.

Советскэ районой захиргаанай байшан соо тэрэл удэртөө болohон хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Л.В.Потапов АТП "Центральное", "Бурятхлебопродукт" АО-гой хүтэлбэрилэгшэдэй эдэбхи үүсхэлые жэшээ болгон, тон түрүүн үйлэдбэриеэ үргэжэ шадаагүй hаа, ямаршье тогтонижолго тухай хэлэhэнэй үлүү гэжэ онсолоо. Тиимэhээ иимэл эдэбхитэй, шадамар хүтэлбэрилэгшэдтэ бидэ бодото туhаламжа үзүүлхэбди, дүй дүршэлыень дэлгэрүүлхые ородохобди гэжэ Президент баталаа.

Түгэсхэлэй суглаанай урда тээ хотын худалдаа наймаанай хуушан түб - Жаран Нүхэтые (Гостиные ряды) Президент тойроходоо, зүүн-урда буландань урданай "Познодо" ороод гараа. Мүнөө байрыень хубиин фирмэ худалдажа абаад, заhабарилга, hэльбэлтэ хэхэдээ, ѳорэ, урдань эндэ юун байдаг бэлэй гэжэ маргахаар танигдашагүй hайхан болошоо. Уданшьегүй эндэ эрэшүүлэй хубсаhанай магазин нэгэдэхэ гэжэ эзэн эхэнэрынь хэлээ. Энэшье ушар дээрэ харахада, хубиин үүсхэл эдэбхи гээшэ үнэн задархадаа, хубилалтануудые заабол асарха гэжэ үшоо дахин ойлгохоор байгаа.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

ЭРХҮҮГЭЙ ГУБЕРНАТОР - УЛААН-УДЭДЭ

Эрхүүгэй областиин губернатор Борис Александрович Говорин Улаан-Удэ ерэжэ, Буряад Республика Эрхүүгэй область хоёрой хоорондохи социально-экономическа харилсаануудта хабаатай хэлсээнүүдые баталба.

Эрхүүгэй область Буряад Республикатай хүршэ оршодог hэн тула эртэ урда сагhаа хойшо нягта харилсаа холбоотой байдаг гээд мэдээжэ. Ушар тиимэhээ экономическа, соёлой, худалдаа наймаанай, спортын болон бусадшье hалбаринуудаар - хамта дээрээ 20 гаран асуудалнууд зүбшэгдэхөөр хараалагдана.

Эрхүүгэй областиин губернатор Б.А.Говоринтой олон мэргэжэлтэд болон зүбшэлэгшэд ерэлсээ.

С.ОЧИРОВ.

Түлишын-элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые худалдагшадай ба хэрэглэгшэдэй дундахи худалдаа-тоосооной харилсаануудые гуримшуулхын ба түлишын-элшэ хүсэнэй комплексын предприятинуудай ба эмхинүүдэй зүгhөө республикын болон нютагай бюджедүүдтэ үгтэхэ үри хаахын тулада,

ТҮЛИШЫН МҮНГЭНЭЙ ҮРИ ХААХА ТУХАЙ

мүн "1997-1998 онуудай намар-үбэлэй хаhада түлишөөр ба элшэ хүсөөр хэрэглэгшэдые хангаха талаар тус комплексын hалбаринуудай зорилгонууд тухай" Бүхэроссин суглаанай шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, "1997-1998 онуудай намар-үбэлэй хаhада экономикын hалбарида ба хүн зониие түлишөөр, элшэ хүсөөр тогтууритайгаар хангалгын асуудалнуудаар Россин Федерациин Правительствын шиидхэбэринүүдые дүүргэлгын ябаса тухай" гэжэ 1997 оной ноябриин 6-да болohон Россин Федерациин Правительствын зүблөөнэй протоколой шиидхэбэри бэелүүлэн, нютагай бюджедүүдтэ налог саг соонь оруулаагүйн түлөө гэжэ тоологдohон нэмэлтэ түлбэринүүдэй болон яланнуудай талаар хубилган гоосохые Буряад Республикын хотонууд ба районуудай өөhэдын хүтэлбэриин зургаануудта дурадхаха тухай Республикын Правительство тогтообо. Түлишын-элшэ хүсэнэй комплексын предприятинууд дээрэ заhабарилгын-барилгын ажал хэдэг подрядна барилга-хабсаралгын эмхинүүдэй дурадхалаар тус объектнүүдтэ хэгдэхэ бүхы ажалайнь 80 процент хэмжээтэй болohон ушарта ашаглаhан нүүрhэнэй, дулаанай ба зайн галай түлөө үри хаахын гоосоондо республикын ба нютагай бюджедүүдтэ оруулха налогой үринүүдые түлэгдэhэн гэжэ тоолохые (тусаха) албануудгай хэлсэнгүй, федеральна бюджедтэ үри түлэhэнhөөнь дулдыдуулангүй финансын министерствэдэ (Г.В.Шлыкова), Улаан-Удэ хотын захиргаанда (А.Г.Прейзнер), районуудай захиргаануудай толгойлогшодто дурадхагдаа.

Республикын бюджедhээ түлэгдэдэг түлишын-элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые ашаглалгын гаргашануудые хизаарлалга тухай гүйсэдхэгшэ засагай республикын зургаануудта хүргэхыень Экономикын министерствэдэ (Н.И.Аганов), Гэр байрын-коммунальна ажахын комитедтэ (В.Л.Думнов) дурадхагдаа.

· Бюджедэй hалбариин предприятинуудта ба эмхинүүдтэ түлишын-элшэ хүсэнэй нөөсэнүүдые ашаглалгые хизаарлаhан хэмжээнүүдые (лимидүүдые) оруулхыень, тус хэмжээнүүдтэй хараадуулан республикын ба нютагай бюджедүүдэй даадаг элшэ хүсэнэй-түлишын талаар гаргашануудые 1998 оной бюджедүүдтэ тусхай хараалхыень республикын хотонуудай болон районуудай хүтэлбэриин захиргаануудай толгойлогшодто дурадхагдаа.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

ТОЛИ

Һүүлэй үедэ гэртээ дүтэлхэ бүхэндөө юундэб даа сэзжэмни уйгархадал гэдэг болошоо. Тиихэдэнь энэ ушар юун дээрэһээ болоно гээшэб гэжэ бодолгото болобоб. Байза... һаяын сагта һамгантаяашье, басагантаяашье, хүршэнэртээшье хэрэлдээ, тоосолдоогүйб. Хүршэнэртээ хэрэлдэхэһээ байха тэдэниие таниханьегүй хүм.

Теэдямаршалтагаанһаа, зүрхэ сэдьхэлни хүлгэнэ, хүлхинэ гээшэб? Ahaa!.. Түмэр үүдэн... Подъезддэмнай тодхоогдоһон түмэр үүдэн... Түмэр үүдээ түршэгэнүүлэн нээгээд, арай гэжэ ороходош, арадашни "түр-няр" гэһэн хажар абяан зүрхэ руушни шэртэһэ шаажархиһандал, ёг гүүлэхэ. Тэрэ мүртөө түмэр үүдэмнай тэгэн дундаа бүдүүн шабын түмэрөөр бүхэлэгдэһэн багахан онгоошхотой.

Хулгайшадһаа айжа һүрдэһэн хүршэнэрнай хамтааараа хэлсэжэ, энэ түмэр үүдэ подъезддээ шагтагалаа гэжэ мэдэжэ байбашье, нэгэл тиимэ аягүйхэн мэдэрэл һанаан бодолыемни химэлнэ. Нэгэдэхеэр, бидэ хулгайшадһаа айжа, өөһэдыгөө түмэр үүдэнэй саана хаахан болоно гүбди? Хоёрдохеор, хулгайшадһаа бэшэ зон энэ түмэр үүдэнэй саана мүнөөнэй баяшуул ажаһуудаг гэжэ дэмыдэ бодохо болоно. Гурбадахяар, хулгайшад ямаршье үүдэнэй урда тогтодогүй һэмнай даа...

Харин танил таламни, түрэл гүтимни юун гэжэ бодохо жэшээтэйб? Энэ Онон Дондог гэһэ баяжаад, түмэр үүдэнэй саана хүйһэндөө нёлбожо хэбтэнэ гэжэ гү? Зүгөөр эндээ гэжэ хэлэхэдэ, түмэр үүдэнэй түлбэриин татабарида һүүлшынгээ мүнгэ һуулижа үгөөд, нюсэгэн гуяа шабхадажа ябана гэжэ хэн мэдэхэб даа...

Түмэр үүдэ табиһанһаань хойшо иимэрхүү бодолнууд зүрхыем эзэлнэ. Теэд гансашье манайхи бэшэ ааб даа, бүхы Россин хүн зон үүдэ үрхэеэ, сонхо солоохойгоо түмэр түдэгөөр бүхэлнэ. Тиихэдээ бидэ булта нэгэ ехэ түрмэ соо байһан шэнги болоно гээшэ гүбди?!

Энэ бүхы хашалан гээшэ сэмүүн сагай хойшолон болоно гэжэ сэхэ һанахаар юм. Харин хүн зоной һанал бодолой бүхы дээрээ муудалга, хулгай худалай дэлгэрэлгэ, алуур дээрмын түргэдэлгэ, элдэб шэнэ үбшэ хабшанай һүжэрэлгэ, ехэ аюул тодхорнуудай тохёолдолго, гүрэн түрэнүүдэй бутаран һалалга – эдэ булта сэмүүн сагай шэрүүн шэнжэнүүд гээшэ.

Теэд сэмүүн сагые зайсуулан холодуулха сэсэ мэргэшүүл үгы гээшэ гү, али бурхан багшамнай манда буруу хараа гээшэ гү, магад өөһэдөө нүгэл шэбэлдээ диилдэжэ, бурхан багшаһаа холодоо гээшэ гүбди?!

Бурхан багша маниһаа буруу хараагүй, харахашьегүй. Юундэб гэхэдэ, тэрэ аяар 2500 жэлэй саада тээ хүн түрэлтэнэй сэдьхэл бодолоо абархын тула бодото замыень заажа үгөө бшуу. Гансал тэрэ замыень дагахаяа арсаһан бидэ 25 зуун жэлэй туршада төөрижэ, түгэншэлжэ ябанабди.

Тэрэ үни сагта Будда бурхан юун гэжэ заагаа бэлэй гэжэ уншагшадтаа богонихоноор һануулая даа. Бодото жаргал олохын тула хүн гээшэ нирваанда хүрэхэ ёһотой. Нирваан хүрэхэ зам уташье, удааншье юм. Сансарын хүрдэһөө гэхэ гү, али түрэхэ үхэхын зоболонһоо мултаран һалахын тула бурханай шабинаршье, юрын зоншье үдэр бүхэндэ табан тангариг сахижа ябаха ёһотой. Тэдэмнай хадаа "би алуур хэхэһээ арсан тангаригланаб", "би хулгай хэхэһээ арсан тангаригланаб", "би эрэ эмэ хоёрой хоорондохи һальхай ябадалһаа арсан тангаригланаб", "би худал хуурмаг ябадалһаа арсан тангаригланаб", "би архи уухаһаа арсан тангаригланаб" гэһэн болоно.

Мүнөө бидэ бурхан багша хулгай тухай юун гэжэ хэлээ һэм гэжэ нэгэ бага дэлгэрэнгыгээр хаража үзэе. Хүн гээшэ өөрынгөө үнэн сэхэ ажалаар олоһон эд зөөриеэ эдлэхэ эрхэтэй юм, харин тэрэниень хулууха буляаха гэжэ нүгэлэй ехэ нүгэл болоно. Эд зөөри гээшэ хүнэй ажаһуудалые хангахын тула хэрэгтэй болодог. Зүгөөр эд зөөриингөө богоол болобол, хүн жаргал олохын орондо зоболон гээшые эдлэдэг юм. Баян хүнэй зангынь заатагүй муудажа, хуулида харша ябадал гаргаха туйлдаа хүрэдэг гээшэ. Эгээл тиимэһээ баяжаһан хүн үетэн нүхэдтөө, түрэл гараддаа, үгытэй зондо, дасан дуганда туһалхые оролдохо уялгатай.

Дэлхэйн хахадһаа ехые эзэлжэ һууһан, Ехэ Монгол Уласай агууехэ хаан Чингис богдо гүрэн түрэ дотороо шанга журам байгуулхын тула үргэмэл дүү болохо Шигихутугые гүрэн түрынгөө дээдэ заргашаар (судьягаар) томилһон байна. Тиихэдээ тэрэ иигэжэ хэлэһэн юм: "Мүнхэ тэнгэриин тэдхэмжээр улас гүрэниие тогтоожо байхада, ши хараха нюдэниинь, соносохо шэхэниинь боложо яба. Бидэнэй эхэ, дүүнэр, хүбүүдтэ эшэгы туургаганай доторһоо эзэлхэ хубииень олгожо, хабтаһан үүдэтэнэй доторһоо харьяалха арадыень хубаажа үгэ. Шинии гаргаһан заабари үгые хэншье хубилгаха эрхэгүй... Бүхы уласай дотор хулгай сээрлүүлжэ, худалые элирүүлжэ, үхүүлхэ ёһотойе үхүүлжэ, ялада унагаахыень унагаажа бай...

Ниитэ уласай үмсые хубаажа, заргые шиидхэжэ, тэрэнээ хүхэ дэбтэртэ бэшэжэ оруулагты. Намтай зүблэжэ, Шигихутугай шиидхээд, сагаан сааһан дээрэ хүхэ бэшэг бэшэжэ, дэбтэртэ оруулһаниие, үеын үедэ хэншье бү хубилгаг".

Чингис хаанай үедэ ажаһууһан Сажаа Бандида Гунгаажалцан хуушан монгол үзэгэй сагаан толгойе зохёожо, "Эрдэниин сан субашид" гэһэн ном бэшэһэн байна. Тиихэдээ тэрэ ном соогоо Согто Сажаагай дасанай шэрээтэ Гунгаажалцан хүн зоной абари зан тухай, худал хуурмаг ябадал тухай иигэжэ бэшэһэн юм. Тэрэ номһоо бидэ түүбэрилэн үгэе:

35.

Арюун дээдэ номшон багахан
хилэнсэгыешье тэбшэхэ,
Адаг муу хүн ехэ нүгэлыешье
шамдан үйлэдэхэ.
Адлидхабал, тараг соо
баахаишье тооһон
ороболнь арилгаха,
Архиин хүрэнгэдэ хог
ороболнь, нэмэридэ
бодохо.

50.

Үнэнхэ дээдэ хүн хэды
ядараашье һаа,
Ооджгүй нүгэлтэ эдеэ
эдихэгүй.
Үльгэрлэбэл, арсалан хэды
үлэсэбэшье,
Үмхэй бааһа эдихэгүй мэтэ.

55.

Булхай, гүжэр, хуурмаг
болон нүгэл хилэнсэгээр
Буляан хулуужа олоһон
олзонь олзо бэшэ,
Бузар эдишэтэй хулгайша
нохой болон миисгэйнүүд
Бултайтараа садабашье,
Анхандаа нэгэ үе бусадые
мэхэлһэн хүн
Ашида хойтодоо үнэн
хэлээшье һаань, бусад
зон һэжэглэхэ болоно.

319.

Үлэмжэ олзо хүсэлдэ шунан
хэтэрбэл,
Үни удангүй буураха гэжэ
байха.
Үльгэрлэбэл, дан
хобдоглоһон загаһан
Губшуурта баригдан
алуулхатай адли.

Хүнэй зоори хулууха, буляаха хэрэгтэ гансал үгытэй ядуушуул "хамсыгаа шаман" ородог байгаагүй юм. Энэ хэлэһыемни буряадай угай бэшэгүүд гэршэлнэ. Жэшээнь, 1849 ондо Хориин ахалагша тайшаа Ринчин-Доржо Дэмбилэй Степной дүүмэеэ шатаажа, досоонь суглараад байһан 11636 түхэриг 43 мүнгэ хулуугаад байһанаа баригдаад, Нэршүүгэй түрмэдэ хаагдажа, хэнээлтын ажалда зарагдаһан байна. Тиихэдээ ахалагша тайшаамнай тэндэ декабристнуудааршье уулзажа болоо. Харин бүри урдань тэрэнэй үбгэ эсэгэ болохо Галсан Мардайн гэгшэ (баһа ахалагша тайшаа) 1816 ондо Ага нютаг морилжо ерээд, һайн жороо моридые, ехэ мүнгэ зөөри булимтаран буляажа ошоһон юм. Зайһан Яндагайһаа сагаанаар 70 түхэриг, алтаар 20 түхэриг, Далай Дагбынһаа 150 түхэриг, Цэцэгтэ Нэлбэйнэйхиһээ 150 түхэриг, Гада Дабаанайһаа 200 түхэриг буляажа абаад, мүнгэ зөөриеэ, жороо моридо харамнагшадые холоодо модондо хүлыень хабшаад, бургаахаар сохижо хэһээһэн байна.

Зүгөөр нимэ жэрхэмшэгтэ ябадалнууд буряад-монгол арадай дунда саг үргэлжэ боложо байгаагүй юм. Арад зомнай өөһэдөө хуули тогтоожо, тэрэнээ үзэг бэшэг дээрэ оруулаад, тусхай данса болгоод, тон наринаар сахихые ороллодог һэн. Хулгай худал хэһэнэй, алуур дээрмэ үйлэдэһэнэй түлөө үгытэй, баянай илгаагүй ямаршье хүн шанга хэһээлтэдэ орохо зэргэтэй байгаа. Монгол туургата арадуудай хэдэн зуугаад жэлэй туршада хэрэглэжэ ерэһэн талын хуули гээшэ эшэ үндэһөөрөө Чингис хаанай зохёоһон "Хүхэ дэбтэртэ" сэхэ тудан ошодог юм.

Совет засагай үедэ хулгай худал һүнэн һалахаһаа байха, һүжэрэн дэлгэрһэн түүхэтэй. Ушар юуб гэхэдэ, СССР доторхи бүхы эд зөөри хамтын болоо ха юм. Тэрэ тоодо баяд ноёдой бүхы зөөри хамталагдаа. Эзэдынь хайран эдлэлээ харамнажа, нюһа нёлбоһо гоожуулан, сэбдэг хүйтэн хойто зүг руу сүлэгдэжэ, шабын түмэрэй саана шадал тэнхээгээ бараһан байна.

Хамтын зөөри гээшэ хамтын ха юм даа, хайшаншье үри - хамаяан үй. Тиигэжэ урданай барлаг богоолнууд засагаа гартаа абажа, "үнэншэ хүн үүдэндэ, худалша хүн хойморто" һуудаг болоо һэн. Тэрэнэй бүхы наһаараа ороллон суглуулаһан зөөри бэшэ хадань, "тохир хурган аман тэшээ" гээд лэ, үрэбхижэ үмхэжэ эхилээ һэн хото городтошье - аб адли. А мал, арбай таряа хулуух нохойн наадан болонх Буряадай гайхамшагта у зохёолшо Хоца Намсараев бэшэһэн Үлэгшэнэй Цэ мүнөөнэй хулгайшадай хажу эбэрээ ургаадүй эшэгэ мэтээр һанагдана. Тэрэ Бунх хүгшэнэй ори ганса үнэзе үүгэнүүлэн, үглөөнэй нара хорёо сооһоонь туужа гар һэн. Харин мүнөөнэймн үлэгшэновүүд "һүниин хар һүүдэр манан соо огторо мүшэдэй ониб-аниб" байхада, үнеэнһээ бай тугалыень сообон һүхе үнсэгдөөд, дулаахан дал соо гэдэнэ гүзээень гаргажа хаа гудад мяхыень үргэлөөд ош бшуу.

Иимэ хүнүүд тухай бур арад юун гэжэ хэлэдэг байта "хоёрые барибал - орон дээрэ хулгайшые барибал - м дээрэнь", "худалша хүн а алдаха, хулгайша хүн уруу хараха", "хурданиие һом хүсэхэ, худалшые үнэн хүсэх "үнэниие хэлэбэл - үнэн сайх худалые хэлэбэл - яһан сайх "һарын сагаанда хулгайша дурагүй", "худал хүүртэ үнэн у хуурай модондо намаа үгы "гахай тэнгэриин шара харадаггүй, хулгайша хүн нюур харадаггүй", "худал үгөө хоол хэхэ, хоб үгөөр унда хэх "хулгайша хүн хулганаһаа айх гэхэ мэтэ болоно.

Хулгай худал тух жэшээнүүдые эндэ зорю үгэбэгүйб. Юуб гэхэдэ, тэдэнэ тооложо эхилбэл, хойно гарахын аргагүй юм. Ма газетэ уншагшад долоон хо бүхэндэ милициин тоб мэдээнүүдые харадаг ёһото Тиихэдээ дунда зэргээр 2 м гаран гэмтэ ябадалнууд доло хоног бүхэндэ хэгдэдэг байг гээшэ һаа, тэдэнэй ехэн хулгайшад дээрэ тудадаг х Тэрээгээр бодобол, ганс хулгайшадай нэрэнүүд нубарюулан үгөө һаа, Л Толстойн ерэ гаран бо шэлэглэмэл зохёолнуудһаа үлүү гарахань лабтай. Теэд юу хулгайшад хойто наһанайн хойшолон гэхэ гү, али үйл үри тухай бодоногүй гэ Энэнь лэ гайхалтай!

Худал хуурмаг хэрэгл хулгай алуурай бузар м эшэгүүрйтэ ябадалһаа бу заяан зайлуулаг!

Дондок БАЛЬЖИНИМАЕВ
Г.САМБЯЛОВАЙ фо

ТҮМЭР ҮҮДЭН ТҮР-НЯР ГЭЭ...

нюургүй ябадал болоно.

80.

Онсо хулгай худал хэжэ,
амияа тэжээгшэ
заримашуул
Угһаа үнэн шударгыгаар
ябагшадые шадалгүйдэ
бодохо,
Олон һармагшанууд
сугларжа, хүниие баряад,
Огто һүүлгүй гэжэ үзэн-үзэн
энеэлдэхэ мэтэ.

145.

Башата хуурмагшадай дэмы
һайхан үгэлхэнь,
Баясуулхын тула бэшэ,
хэрэгээ бүтээлгэхын арга.
Балмад шара шубуунай
дэргэдэ ерэжэ
энеэхэнь,
Баярлаһандаа бэшэ, муу ёро
хэхын тэмдэг.

149.

Асари ехэ арга мэхые дан
олошоруулбал,
Анхандаа бүтэбэшье,
адагтаа хосорхо.
Аргыень оложо, эрбэдэй
арһа нэмэриһэн элжэгэн
Арадай таряа эдиһэн
хэрэгээр бусадта
алуулһан мэтэ.

154.

Эшэгүүриеэ барагшад хүнэй
эд малые
Имагта өөрын юумэн мэтээр
шунан эдлэхэ.
Ерэһэн айлшанда
нүхэрэйнгөө торго дэбдеэд,
Эгээ өөрын юумэн мэтээр
аашалан бардамнаха.

173.

Муу юумэн юртэмсэдэ олон
болобошье,
Муу хүн шэнги аюултай
юумэн юрэ үгы.
Муу эд малые шэнэдхэжэ ба
худалдажа болохо,
Муу хүниие захиран заһаха
бүри улам дортохо.

296.

Арга мэхээр бусадые
хуураһан хүн
Алас хотынгоо ябадалда
мууе хэжэ байна.
Анхандаа нэгэ үе бусадые
мэхэлһэн хүн
Ашида хойтодоо үнэн
хэлээшье һаань, бусад
зон һэжэглэхэ болоно.

319.

Үлэмжэ олзо хүсэлдэ шунан
хэтэрбэл,
Үни удангүй буураха гэжэ
байха.
Үльгэрлэбэл, дан
хобдоглоһон загаһан
Губшуурта баригдан
алуулхатай адли.

Хүнэй зоори хулууха, буляаха хэрэгтэ гансал үгытэй ядуушуул "хамсыгаа шаман" ородог байгаагүй юм. Энэ хэлэһыемни буряадай угай бэшэгүүд гэршэлнэ. Жэшээнь, 1849 ондо бэээ. Би эндэ бүхы арад хэлэнэ бэшэб, гансал ш шулдааг "хүтэлбэрилэг тухай хэлэнэ гээшэб. тэдэнэй "нюу нюутар м нюрганайнь забһараар гар байгаа.

Үнэтэ юртэмсэ гээшэ эндэнье харагдадаг һэн. зариман миллион миллио хуулуугаад, һанаа амар хатаржал ябаха, нүгөө з ман туража үхэхэ туй хүрэхэдөө, туулмаг ор хулуугаад, туулган ош бэлэй. Тиимэ ушарнууд бу нютаг бүхэндэ үзэгдэһэн г

Мүнөө үе тухай хэлэхэ б һаа, хулгайшад бүри замбу хиирэшоо. Хүдөө нютагт

Иимэ хүнүүд тухай бур арад юун гэжэ хэлэдэг байта "хоёрые барибал - орон дээрэ хулгайшые барибал - м дээрэнь", "худалша хүн а алдаха, хулгайша хүн уруу хараха", "хурданиие һом хүсэхэ, худалшые үнэн хүсэх "үнэниие хэлэбэл - үнэн сайх худалые хэлэбэл - яһан сайх "һарын сагаанда хулгайша дурагүй", "худал хүүртэ үнэн у хуурай модондо намаа үгы "гахай тэнгэриин шара харадаггүй, хулгайша хүн нюур харадаггүй", "худал үгө хоол хэхэ, хоб үгөөр унда хэх "хулгайша хүн хулганаһаа айх гэхэ мэтэ болоно.

Хулгай худал тух жэшээнүүдые эндэ зорю үгэбэгүйб. Юуб гэхэдэ, тэдэнэ тооложо эхилбэл, хойно гарахын аргагүй юм. Ма газетэ уншагшад долоон хо бүхэндэ милициин тоб мэдээнүүдые харадаг ёһото Тиихэдээ дунда зэргээр 2 м гаран гэмтэ ябадалнууд доло хоног бүхэндэ хэгдэдэг байг гээшэ һаа, тэдэнэй ехэн хулгайшад дээрэ тудадаг х Тэрээгээр бодобол, ганс хулгайшадай нэрэнүүд нубарюулан үгөө һаа, Л Толстойн ерэ гаран бо шэлэглэмэл зохёолнуудһаа үлүү гарахань лабтай. Теэд юу хулгайшад хойто наһанайн хойшолон гэхэ гү, али үйл үри тухай бодоногүй гэ Энэнь лэ гайхалтай!

Худал хуурмаг хэрэгл хулгай алуурай бузар м эшэгүүрйтэ ябадалһаа бу заяан зайлуулаг!

Дондок БАЛЬЖИНИМАЕВ
Г.САМБЯЛОВАЙ фо

...ши-ДоржоБазаров

ШЭНЭ ЖЭЛ

...элэй хаһада
...эр богонихон
...дэгсөө сахан
...ибүүд баяртай.
...БТАЛГА.
...ододоо хүхюутэй
...үүгэд - бидэ барандаа
...аянхан Тугадһаа -
...яртай һолжороё.
...энэхэн жэлхэнээ
...үүгэд - бидэ угтажа,
...эмэглэн гоёогообди
...асуурихан модоёо.
ДАБТАЛГА.
...шхэдэлээ нэгэдхэн,
...бэхоноор хатарая.
...асуурияа тойрожо,
...онхинаса дуулая.
ДАБТАЛГА.
...аһанай ехэдэ
...анада хүнгэхэн
...обхохон харгыгаар
...урданаар хиидэнэ.
ДАБТАЛГА.

Бал...жит ДОРЖИЕВА

...АГААН-НУУРНАЙ

...ада, майлаараа баянхан
...эмнэй
...арахан шулуун алтаараа
...рхажал байн даа.
...арахан шулуун алтаараа
...рхажа,
...амаг зоноо баясуулжал
...н даа.
...ШЭЛЭ, хадаараа баянхан
...аан-Нуурнай
...Шулуунхан алтан нүүрһээрээ
...рхажал байн даа.
...Шулуунхан алтан нүүрһээрээ
...рхажа,
...элөөнхэн зоноо баясуулжал
...н даа.
...ула, хадаараа баянхан
...-Шэбэр, Хүсөөтэмнай
...ронхон ажалша зонооро
...хажал байн даа.
...ронхон ажалша зонойнгоо
...р амжалтаар
...гаан-Нуурнай магтуулжал
...даа.
...тайга, талаараа баянхан
...эмнэй
...ронхон адуу, малаа
...уулжал байн даа.
...ронхон адуу, малаа
...луулжа,
...Улад зоноо баяжуулжал байн
...даа.
...Улад зоноо жаргуулжал байн
...даа.

Уншагшадаймнай
...туршалганууд...аа

...АБАН ХУШУУ МАЛНАЙ...

...Талын буряадай омог байһан,
...Тебэн хушуу адуу мал.
...Таваруухан үгэнүүдые бэдэрэн,
...Таванадаа маггахамни, одоол
...нөө...

...Аглагхан дэлхэйн шэмэг
...ронхон,
...Атархан ногооной амтыень
...нэн,
...Малихан дайдаараа бэлшэн
...ргаг
...Адууһа малнай баялигнай лэ!

...Утахан харгытай ханилан
...эсэжэ,
...Ухаагай һайниие шэлэн мэдэжэ,
...Угалза хээтэй хазаараа
...ургадаг,
...Ухагад, хүлэгүүднай таладаа
...ираг!

...Унаартаһан боориёо үгсэн
...ушагшэ,
...Үлзаһан зондо төөлэйн гуримай
...Урданай заншалай эхи табигша
...Урагтайхан хониднай
...ааалдан гараг лэ!

...Элһэтэй сүл губиин эзэншье һаа,
...Эрьехэ наранда хэды
...руулбашье,
...Эгэл шэрхи бэетэй, эсэхые
...эдэггүй
...Эгэл тэмээднай ботогонтоёо
...ноогог лэ!

...Эдирхэн үхибүүдэй бэлигыень
...ригжуулан,
...Тэхэ Бабанынгаа һайндэртэ
...ибадан,
...Тэршэлээ наһанайнгаа
...ндааень тараан,
...Эшэгэд ямааднай эхирлэн үдэг

...Турэл арадайнгаа һүлдэ байһан,
...Тебэн хушуу адуу малнай
...Түүхын саг соо үдэжэн арьбажан
...Түмэн зоноо баясуулжал
...найнай!

Н. ЛЕНХОБОЕВА-АРТУГАЕВА.

АЛТАН БОГОһЫЕНЬ АЛХАХАДАА

(Хэжэнгын аймагай Дунда - Худанай дунда һургуулиин 70 жэлэй ойе угтуулан)

Анхан эгээл энэ һургуулида һураагүйшье һаа, мүнөө тэрэнэй үүдэ татажа орохо, богоһыень алхахада ямар бэ даа нэгэл түрэл, дулаахан амисхал үзэгдэжэ, сэдьхэл хүдэлэн, эдир бага наһан эжэлүүдгүй һанагдаадхёо һэн.

Ушарынь юуб гэхэдэ, энэл һургуулиин һуури табиһан Сагаан Нуурай эхин һургуулиин жараад шахуу жэлэй саана Тураасгайда түрүүшынхиеэ нээгдэхэдэнь бидэ дүтэ шадарай бүхы нютагуудай үхибүүд тэндэ һуража эхилээ бэлэйбди. Түрүүшынхиеө "а","б" үзэгүүдые холбожо, арба-хори, зуу хүрэтэр тооложо һураһанаа, һургуулиингаа газаагуур, досоогуур дэмыршэтэроо гүйлдэжэ, наадажа ябадагаа мартаха аалши? Долоо хоноод лэ гэртээ ошожо, хэдэн хүбэриг хилээмэ, заа-зуу хүнэһээ үргэлөөд, аргатай һаа, мори шаргаар шэрүүлжэ, ехэнхи ушарта ябагаханаар арбаад модоной газарһаа һургуулидаа ерэхэш даа. Могсохоной, Үлзытын үхибүүд гол түлэб хамтын байрада байгаад һурадаг һэн. Уданшьегүй Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилжэ, һургуули һударта һурахамнай хэсүүхэн болоо һаабза. Эдихэ, үмдэхэ юумэншье байхагүй. Манай үетэн арбаад наһатай үхибүүд диилэнхидээ һургуулияа орхижо, хоолойгоо тэжээхэ, колхозуудтаа хүдэлхэ баатай, болоо ааб даа...

Эгээл тэрэ һургуулимнай һүүлдэнь Могсохондо нүүлгэгдэжэ, Дунда - Худанай долоон жэлэй, удаань дунда һургуули болгогдоо, үргэдхэгдөө, байра байдалынь шэнэлэгдээ юм. Энэ гараад байһан 1998 ондо тус һургуули далан жэлэй ойе тэмдэглэхэнь. Үнгэрһэн энэ үе соо эндэ хэды олон үхибүүд алтан богоһыень алхажа ороод, эрдэм һургуулитай боложо, ажабайдалай үргэн харгыда гарааб даа!

Тээсгэн тэндэ ябахадаа, һургуулиин директор Д.Д.Жанчипдоржиеватай уулзажа хөөрэлдөө, һургуули соогуурнь ябаа, багшанартайнь танилсаа һэм.

- Манай һургуули хэр угһаа аймаг соогоо эгээл эрхимэй тоодо ородогшьегүй һаа, хэзээдэ хойно гараагүй ябаа. Мүнөөшье энэ хэмээ алдахагүй аабзабди гэжэ һанагдана. Һуралсалай үрэ дүнгүүдээр, арадай аман зохёолой, уран бэлигэй, найр нааданай, спортын мүрысөөнэйшье талаар манай һурагшад һургуулиингаа нэрэ солые үнинһөө яһалал үндэрөөр үргэжэ ябадаг байһан.

Манда өөһэдын эрхим һурагшад, медальтайгаар һургуулияа дүүргэһэн хүбүүд, басагадшье жэл бүхэндэ шахуу байдаг. Багшанараймнай дундаһаа 3 хүн, жэшээнь, Валентина Нимаевна Батуева, Долгор Бадмацыреновна Санжимитыпова, Бата-Доржо Батомункуевич Гомбоцыренов гэгшэд арадай эрдэм һуралсалай эрхимлэгшэ гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Олон жэлдэ һургуулиин директор байһан Юрий Жамбалович Гомбоев, үнинэй багша Нина Цырендоржиевна Будажапова гэгшэд республикын габьята багша гэһэн нэрэ зэргэтэй. Буряадай габьята уран зурааша Цырен-Намжил Очирович Очиров манай һургуулида һураһан, багшалһан гүб даа, - гэжэ Дашима Дашидоржиевна хөөрэнэ.

Нүгөө талаараа энэмнай аймаг соогоо яһала олон нурагшадтай, томохон һургуулинуудай нэгэн гэхэдэ, болохо. Мүнөө эндэ 31 багшанар 315 үхибүүдтэ эрдэм ном заана. Гол түлэб "а", "б" гээд зэргэшэһэн 19 класс бии. Жэл бүхэндэ 30 гаран жаа үхибүүд (6 наһатайһаа) нэгэдэхи класста ородог һаа, һүүлэй үедэ тэдэнь зааха үсөөрөө. Гараад байгша 1998 ондо 18 хүбүүд, басагад дунда һургуули дүүргэжэ гараха ёһотой.

Тус һургуули 1990 онһоо хойшо буряад үндэһэ яһанай һургуули гэжэ нэрэтэй болонхой. Тиимэһээ эндэ һурагшадынь заншалта ниитэ предмедүүдһээ гадна, буряад хэлэ, арадай аман үгын баялигуудые, ёһо заншал, этнографи, түүхэ, Буряад ороной географи, тэрэшэлэн дэлхэйн оронуудай соёлой уран һайханай түүхэ домог гэхэ мэтые үзэдэг юм. Һургуулиин хэшээлһээ газаа 8 элдэб кружогууд хүдэлнэ.

- Һурагшадаа алин тэгшэ, эрдэм мэдэсэ һайнтай хүнүүд болгожо гаргаха гэжэ оролдоно гээшэбди. Илангаяа түрэл арадайнгаа аман үгын зохёол, ёһо заншал, дуу хүгжэм мэдэхэ, өөһэдын арадай ямар нэгэ инструмент дээрэ наадажа шадаха, юумэ дархалжа шадаха хэрэгтэ үхибүүдые һурганабди. Мүн баһа бэеын элүүр энхэ, тамир шадалай талаар хүгжөөхэ спортивна секци байгаа ааб даа. Манайда дүрэ буляалдалгын барилдаанай, боксын һорилгодо хүбүүд ехэ дуратайгаар ябадаг, - гэжэ Д.Д.Жанчипдоржиева саашань хөөрэнэ.

Директортэй, багшанартайшье хөөрэлдэхэдэ, хэнииньшье мүнөөдэрэй хүндэхэн байдал элдэб дуталядалдал тухай балай олон юумэ хэлэнэгүй. Тэрэншье ойлгосотой. Һургуули бүхэнэй байдал хаанашье адлил гүб даа. Хэды гомдохо, голхорходо юумэн зүндөө һайн болошохо бэшэ.

Дунда - Худанай һургуулидашье баһал орёохон байдал үсөөн бэшэ тохёолдоно. Урдань юумэнэй үнэгүй бараг байһан сагта баригдаһан һургуулиинь байшан хуушарантаа, хана, хаяань холтороо, жэл бүри бага бэшэ заһабарида ороно. Классууд соохи түхеэрэлгэ, хэрэгсэл, ном нудар гэхэ мэтые дураараа худалдажа абаха арга байха бэшэ.

Хэды тиигэбэшье эндэхи багшанарай коллектив ехэнхидээ өөһэдынгөө хүсөөр һургуулияа жэл бүхэндэ арга хургаараа өөдэнь татажа, досоохи, газаахииень заһабарилжа, шэмэглэжэ яһалал сэбэр һайн, дулааншье байлгана гэхээр. Аймагай бусад һургуулинуудһаа онсо шалгараашьегүй һаа, бусадһаа заахашье дутуугүй байдаг гэхээр.

Эндэ үхибүүдэй түрэлхид - нютагай зон, үбгэн залуугүй һургуулияа баһал шадалаараа өөдэнь таталсана. Илангаяа "Могсохон" гэжэ хүдөө ажахын нүхэсэл (толгойлогшо Баясхалан Намжилдоржиевич Жамьянов) түрэл һургуулидаа али бүхы туһаламжа хүргэжэл байгаа ааб даа. Тэрэнэйнгээ туһаламжаар һургуулиинхид огородой болон хартаабхын газартай болоод, столоводоо үхибүүдтэ эдюулхэ овощ, хартаабха ургуулжа абана. 100 хонидой 5 үхэрэй багахан фермэтэй боложо, мяхаар, һүөөр баһал таһалданагүй.

- Үхибүүдтээ үдэрэй 1 дахин халуун эдеэ бэлдэжэ эдюулнэбди. Нёдондонһоо хойшо ажахыһаа талха абажа, столоводоо өөһэдын хилээмэтэй байдаг болообди. Эдэ бүгэдэдэ һурагша бүхэнэй һарын 5 мянган түхэриг (хуушанайхяар) мүнгэ айлнуудһаа суглуулнабди, гэжэ директор хэлэнэ.

Иигэжэ хүдөөгэй юрын нэгэ һургуулиин коллектив мүнөөнэй бэрхэшээлнүүдые дабан, ерээдүйн үетэнние һургаха, хүмүүжүүлхэ ажал хэрэгээ бүтээжэл байна.

М. НАМЖИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Һургуулиин багшанар; класс соо.

Авторай фото.

Хэжэнгын аймаг.

Байгал шадарай нютагуудта

АЖАА ХЭЖЭШЬЕ, hАЙНДЭРАЭЖЭШЬЕ ҮРДИБЭ

Буряад Республикын Гүрэнэй санитарно-эпидемиологическа хиналтын түбэй дэргэдэ Шэнэ жэлэй ёохорнууд болон Христосой мүндэлhэн үдэртэ дашарамдуулагдаhан hайндэрнүүд үнгэргэгдөө.

Үхибүүдтэ зорюулагдаhан наадануудта гол түлэб соёлой искусствын академиин артистнууд хабаадалсаhан байгаа. Сайлалгаар болон элдэб конкурснуудые эмхидхэлгээр түгэсэhэн ветерануудые hайндэрэй үдэрнүүдтэ санитарна врачнууд сүлөө тухагүй ажаллажа гараба. Ушарынь хадаа Буряад Республикадахи гүрэнэй санитарно-эпидемиологическа хиналтын түбэй захиралтаар бүхы албанууд түхэреэн сүүдхын туршада ээлжээгээр хүдэлхэ гуримда оруулагдаhан хүндэлэлгын хэмжээ ябуулгада эпидемиологическа отделениин мэргэжэлтэд эгээл hанаамгай hүбэлгэн гэжэ шалгарба. Эдэ hайндэрэй үдэрнүүдтэ тус албанда онсо ушар, халдабарита үбшөөр үбшэлэлгэ тэмдэглэгдээгүй.

Буряад Республикадахи гүрэнэй санитарно-эпидемиологическа хиналтын түбэй хэблэлэй албан.

ҮБШЭН УСАДХАГДАХА ЁhОТОЙ

Буряад Республикын элүүрые хамгаалгын хамтадхамал коллеги болон гүрэнэй санитарно - эпидемиологическа хиналтын түбэй түлөөлэгшэд эхэнэрнүүдэй нарайлалгын республиканска байшанда доторой халдабарита үбшэнэй тараhанай ушараар тодорхой хөөрэлдөө үнгэргэбэ.

Энэ үбшэнэй инфекци нарайлха эхэнэрнүүдэй, hая түрэhэн бага үхибүүдэй болон медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй дунда тараа.

Элүүрые хамгаалгын, гүрэнэй санитарно - эпидемиологическа хиналтын зургаануудаар доторой халдабарита үбшэнэй тараhаниие түргэн усадхахаар хэмжээнүүд абтаха ёhотой. Нарайлалгын байшанай хаагдаhан ушар мүнөө тусхай комисси хүдэлнэ. Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд шалгалтада ороо; нарайлалгын байшанай таhагуудые, эдеэ хоол бэлдэдэг бэшэшье ондоо байрануудта дезинфекци хэгдээ. Тэрэнhээ гадна байрануудсэбэрлэн сагаадагдана, аяга, шанага, халбагануудд, дотор хубсаhан, унтариин хэрэгсэл hэлгэн шэнэдхэгдэнэ.

Буряад Республикадахи гүрэнэй санитарно - эпидемиологическа хиналтын түбэй хэблэлэй албан.

Сэлэнгын болон Зэдын аймагуудай хилэ дээрэ үзэсхэлэн гоё гүбээ дээрэ дардам харгын урда хоёр ута залгаа гэрнүүдhээ утаа гаража байхань харагдаха. Тус гэрнүүдэй хажууда элдэб ашаа тээhэн мантан томо КАМАЗууд, хүнгэн автомашинануудай жолоошод үдын хоол бариха гэжэ зогсодог юм. Тэндэ ороходо, столово соо хүлгөөтэй, зон амтатай бууза эдинэ.

Зэдын аймагай "Коммунизм", Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ ажахынуудай столовонууд хүдэлжэ эхилhээр 3 жэл болобо. "Коммунизм" колхозой столовые даагшань анханда бухгалтер ябаhан Намжилма Будаевна Дармаева. Столоводо дүн хамта зургаан хүн үглөөнэй 7 сагhаа hүниин 2 час болотор хүдэлдэг юм. Даруу зантай, дүй дүршэлөөр баян, бууза барихадаа мэргэжэл түгэс болоhон Оюна Дымчикова Ирина Данзанова хоёрые онсо нэрлэмээр. Эндэ хоёр халааанда 500 бууза барижа худалдагдана. Колхоз үхэрэй, гахайн мяхаар тэдэниие хангадаг байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: кассирнууд Оюна Дымчикова, Ирина Данзанова гэгшэд ажал дээрээ.

С.БАЛДУЕВ.
Авторай фото.

ТҮРЭЛХЭН ОЙБОНТО НЮТАГАА ТҮҮРЭЭН МАГТАХА ДУРАТАЙ

Хориин аймагай Хүрбын голдо Ойбонто гэжэ одоол, магтан жарган амидарха "Бурханай түхөөhэн" нютаг бии юм.

Энэ нютагай тунгалаг сэбэр Хүрбэ гол аяар холо хадаhаа эхитэй юм. Энэ hайхан үзэсхэлэнтэ орондо нютагай шэмэг - Хүрбэ Хатан эжы. Гурбан hайхан нуур, үндэр үндэр хадануудд, тодорхойлбол, Сүнгээл, Алтан Бадаата, Мүнгэн Үхэри Баабай, Улаан Хада, Сагаан Хада, Алхын Үндэр.

Зунай сагта харабал, жаргалай орон энэ юм гү гэхээр үзэгдэхэ.

Энэ hайхан ой модоор бүрхөөгдэhэн нютаг элдэб үнгын жэмэс, аршаан булагуудаар баян юм. Эндэ бурханай Хубилгаан "Мэжид амбай" гэжэ байhан юм. Айхабтар ехэ эди шэдитэй, нютагтаа, аяар холуур суурхаhан байха юм. (Г агшааха, hүнэhэниинь о замбуулин ошоод ерэхэ аргатай байhан гэхэ). М нютагай зон мүнөөшье сэмүүн сагта тиимэ зон бай яагаа гээшэб гэжэ шана дурдан байдаг.

Энэ нютагта ехэ олон лама байhан **Барбоной лама** - онhоо эхилээд, даяанда hуу байха юм, тэрээнhээ хо **Хүбүүхэнэй лама** (ехэ эрдэм - ерээдүйе мэдэдэг байhан г **Жанжаагай лама, Сэдэ Дамба** аграмба лама.

Аграмба лама 1930-аад о сүлэлгэдэ абтажа, 1934 о тагаалал болоhон юм.

Аюрма БАЛЬЖИНИМА
Хориин аймаг.

ЗОРИЛГОЁО ХАРААЛБА

Шэнэ жэлэй гарахын тээ урдахана Буряад арадай конгрес ээлжээтэ заседани боложо, бэелүүлhэн ажал хэрэгүүдээ зүбш 1998 оной түрүүшын 3 hарын туршада эмхидхэхэ ажа тодорхойлбо. Үнгэрhэн үедэ Буряадай конгрессэй эдэбхи "Буряад-Монгол" гэhэн нэрые бусааха асуудалаар олон ста болон дурадхалнуудые республикын газетэнүүдтэ хэблэжэ, асуудалаар hонирхолтой хөөрөө үүсхэhэн байна. Забайкал арадуудай hуудал байдал харуулhан этнографическа му заhабарилха зорилготойгоор конгрессэй эдэбхитэдэй дурадха ниитын жаса байгуулагдаа. Буряад Республикын шатарай ветер Лубсама Аранзаевна Гармаевагай ойн баярые тэмдэглэхэ ёhололдо Буряад арадай конгрессэй правлениин гэшүүд, президе Е.М.Егоров түрүүтэй ехэ туhа хүргөө гээд онсологдоо.

Байгша оной зун үнгэргэгдэхэ hунгалтада хабаадаха талаар зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябу байhанаа энэ заседанида хабаадагшад мүн лэ тодорхойлоо.

Буряад арадай конгрессэй хэблэлэй алба

ШЭНЭ НОМУУД

"Историческое обозрение Сибири" гэhэн номой (авторынь П.Словцов) оролто үгые В.Крещика бэлдэhэн юм. Новосибирск хотын "Вен-мер" хэблэл энэ ном гаргаба.

...

А.Соломаткинай "Административно-территориальное устройство Российской Федерации (вопросы теории и практики)" гэhэн монографи Москвагай "Манускрипт" хэблэлэй фирмэ hаяхан барлан гаргаба.

...

Самарын областной П.В.Алабинай нэрэмжэтэ түүхын-хизаар ороноо шэнжэлэлгын музей "Культура Евразийских степей второй половины I тысячелетия нашей эры" гэhэн монографи хэблэлдэ бэлдэбэ.

...

"Водка и чеснок в народной медицине" гэhэн тон hонирхолтой ном Москвагай "Пионер" ТОО хэблэн гаргаба.

...

Нижний Новгородой гүрэ университет С.Устинкина "Трагедия белой гвардии" гэh түүхэтэ ном хэблээ.

...

В.Арефьев Р.Мухамет хоёрой "На ледниках Алтая Саян" гэhэн ном Барнаул хото хэблэгдэн гараа.

"Происхождение наро саха" гэhэн С.Сомоготтын н Якутск хотодо хэблэгдэбэ.

Татьяна АНДРЕЕ манай штатнабэ корреспонде

Хайрата абынь, ажалай ветеран

Михаил Васильевичай

наhа барахан ушараар Бу Республикын Президе Правительство болон Ара Хурал Хяагтын айма захиргаанай толгойлог Владимир Михайлов Стручковто, гэр бүлэд гүнзэгы шаналал гашуудл мэдүүлнэ.

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

ХЮЛГЭ ДЭЭРЭХИ "ХЮДАЛСААН"

Үнгэрhэн жэлэй декабрь hара соо Баргажанай аймагай Хилгана нютагта "Шатар" гэhэн клубай (хүтэлбэрилэгшэнь Ж.Г. Раднаев) нэгдэhэн ушарта дашарамдуулан шатараар мүрысөөн үнгэргэгдэбэ.

Тус мүрысөөндэ аймагай нютагуудай түрүү шатаршад хабаадажа, хюлгэ дээрэхи уулзалгануудые улам эршэтэй болгоо.

Гэхэ зуура түрүү hуури эзэлhэн шатаршаниие сэнтэй бэлэг - хүлэг морин хүлеэжэ байгаа.

Эрэшүүлэй дунда мүрысөөндэ 17 хүн хабаадажа, мүрысөөнэй дүнгүүдээр hүүлшын шатада Б.Цыдыпов Ж.Раднаев хоёр уулзажа, хоёрдохинь нүгөөдэhөөнь бага зэргэ үлүү байжа морин шанда хүртөө. Харин түрүүлжэ ябаhан Д.Б.Бадмаев гурбадахи hуури эзэлхэ баатай байгаа.

Шатараар 2-дохи разрядтай Ц.Ачитуева эхэнэрнүүдэй дунда бэшэнhээ үлүү булюу байhанаа мүрысөөнэй уулзалга бүхэндэ харуулжа, ёhоороо чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Колхозой экономист Л.Гуржапова Б-Х.Гармаева хоёр удаадахи hууринуудта гараа. Гэхэтэй хамта, Хилганын дунда hургуулиин hурагшад Э.Балаганов, В. Гармаев, В.Замбуланова, С.Баторова гэгшэдые онсолон тэмдэглэхэ шухала. Эдэнэр hайн наада харуулхын хажуугаар зарим дүршэлтэй, нэрэтэй солотой шатаршадые бүдэрүүлжэ, харагшадай зүгhөө hайшаалда хүртөө.

Мүрысөө үнгэргэлгэдэ туhалhан Хилганын колхоздо (түрүүлэгшэнь Э.Б.Сандабкина), hургуулиин дирекци болон мастерскойдо ("Угалза" кружок) бултанай зүгhоо баярые хүргэнэб.

Л.ЦЫДЫПОВА.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительств

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б-М.Ж. БАЛДАНОВ (редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (редакторай орлогшо), Б.Д. БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), А. Г. ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Правительство), Д.Д.СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таhагуудые даагшад: Ц. Ц. ДОНДОГОЙ, С. Д.ОЧИРОВ, Н.Д. НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Б.В. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ, В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор), М.Д.НАМЖИЛОВ.

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 1 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэhэг 3.600. Хэблэлдэ гушаагдаhан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэhэн АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 4.

Редакциин телефонууд: редакторай - 21-50-96, приемный - 21-54-54, редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретариин - 21-50-52, секретариадай - 21-50-52, таhагууд: үндэhэтэнэй болон политическэ асуудалнуудаар - 21-55-97 (даагшань), 21-61-35, 21-34-05, экономикын - 21-63-86, 21-61-35, соёлой болон үүхэн - 21-60-21 (даагшань), 21-57-63, залуушуулай, оюутадай ажабайдалай болон олониитын хүдэлмэриин - 21-54-93 (даагшань), 21-69-58, мэдээсэлэй болон соносхолой -21-62-62, 21-67-81, - корректорнуудай - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76.

" Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-35-95.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазагайруулhан ушарта авторнуудынь харюусалгатай. Редакциин hанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.